

Trudności w nauce w młodszym wieku szkolnym o podłożu specyficznym - rozpoznawanie i pomoc

Niepowodzenia w nauce czytania i pisania mogą być spowodowane różnymi czynnikami, wśród nich ryzykiem specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dysleksji rozwojowej).

Dysleksja rozwojowa to specyficzne zaburzenie umiejętności uczenia się o podłożu językowym, uwarunkowane konstytucjonalnie. Charakteryzuje się trudnościami w dekodowaniu pojedynczych słów, co najczęściej odzwierciedla niewystarczające zdolności przetwarzania fonologicznego. Trudności te są zazwyczaj niewspółmierne do wieku i innych zdolności poznawczych i umiejętności szkolnych, nie są wynikiem ogólnego zaburzenia rozwoju ani zaburzeń sensorycznych.

Przyczyny:

- zakłócenia w rozwoju funkcji słuchowych (analiza, synteza, pamięć, uwaga, przetwarzanie fonologiczne);
- zakłócenia w rozwoju funkcji wzrokowo-przestrzennych (sposobność, uwaga, pamięć, analiza i synteza);
- zakłócenia w rozwoju ruchowym, lateralizacji, orientacji w schemacie ciała i przestrzeni;
- zakłócenia integracji funkcji percepcyjnych (wzrokowo-przestrzennych, słuchowo-językowych, dotykowo-kinestetycznych).

Prawdopodobieństwo wystąpienia dysleksji

- nieprawidłowy przebieg ciąży, skomplikowany poród (wcześniak, zamartwica, niska waga urodzeniowa, mało punktów w skali Apgar – poniżej 6);
- z rodzin, w których te trudności pojawiały się (dysleksja, opóźniony rozwój mowy, oburęczność, leworęczność);
- nieharmonijny rozwój psychomotoryczny;
- minimalne dysfunkcje neurologiczne – obniżone/wzmożone napięcie mięśniowe, utrzymujące się odruchy pierwotne).

Wczesne objawy:

- opóźniony rozwój ruchowy (pominięcie fazy raczkowania, trudności w utrzymywaniu równowagi, automatyzacji chodzenia);

- obniżona sprawność ruchowa: dziecko słabo biega, z trudnością wspina się po drabinkach, ma problem w jeździe na trzykołowym rowerku (3-4 l), hulajnodze, kłopoty z równowagą (np. staniem prosto z zamkniętymi oczyma, staniem na jednej nodze, chodzeniem stopa za stopą);
- mała zręczność manualna, nieporadność samoobsłudze i zabawach manipulacyjnych, problem z zapinaniem guzików, nawlekaniem koralików chwytnością i rzucaniem piłki);
- niechęć do rysowania (2 lata – linia, 3-koło 4l kwadrat, krzyż, 5l trójkąt), rysunki prymitywne w formie;
- opóźniony rozwój mowy (1rok - pojedyncze słowa, 2 lata - zdania proste, 3 lata - zdania złożone); nieprawidłowa artykulacja, przekręcanie wyrazów, utrzymujące się neologizmy, trudności z zapamiętywaniem i przypominaniem nazw – szczególnie sekwencji, trudności z zapamiętywaniem wierszy, piosenek, z budowaniem wypowiedzi, mały zasób słownictwa;
- funkcje wzrokowe: trudności w układaniu klocków według wzoru, mozaiki, niechęć do puzzli;
- lateralizacja: brak preferencji jednej ręki.

Zerówka, wiek młodszy szkolny

- motoryka duża: trudności z nauką jazdy na rowerze, łyżwach, z robieniem przysiadów rozhuśtywaniem się na huśtawce sznurkowej, skakaniem na skakance itp.
- motoryka mała: problemy w sprawnej samoobsłudze (np. sznurowanie, zapinanie guzików, posługiwanie się sztućcami), trudności w wykonywaniu precyzyjnych ruchów pod kontrolą wzroku – kolorowanie, wycinanie, kreślenie drogi w labiryncie, rysowanie szlaczków, pisanie i łączenie liter w liniaturze;
- niewłaściwy chwyt i kierunek kreślenia znaków;
- funkcje słuch-język: wada wymowy, przekręcanie wyrazów, błędy gramatyczne, błędne określanie stosunków przestrzennych, różnicowanie głosek podobnych fonetycznie, mylenie nazw zbliżonych fonetycznie, trudności w dokonywaniu operacji na cząstkach fonologicznych: (wydzielanie głosek i sylab, łączenia ich, wyszukiwanie słów ukrytych w innych, tworzenie rymów i aliteracji);
- funkcje wzrokowe; niechęć do oglądania książeczek, trudności z wyróżnianiem elementów z całości i ich łączeniem, trudności z odróżnianiem podobnych kształtów (też liter), właściwym przestrzennym ich układaniem;

- opóźnienia rozwoju lateralizacji, trudności w orientacji w schemacie ciała i przestrzeni, w orientacji w czasie.

Poziom umiejętności szkolnych wskazujący na trudności

– **czytanie:**

- wolno (zbyt wolne tempo obniża możliwość zrozumienia tekstu) lub szybko (trudności z zapamiętaniem) z licznymi błędami,
- głoskowanie nie zawsze z wtórną syntezą,
- z błędami i bez zrozumienia (opuszczenie pojedynczych liter, końcówek, przestawianie liter i sylab, przekręcanie wyrazów);
mylenie liter, szczególnie małych wpływa na tempo czytania

– **pisanie:**

- litery i cyfry zwierciadlane, pisanie od prawej do lewej;
- nieznamość/trudności z przypominaniem sobie kształtu liter, gł. ŁHFYJG, ąhfgłyd; (badania pokazują, że ponad 80% dzieci niezających lub mylących więcej niż dwie litery ma jakieś problemy z czytaniem);
- mylenie liter podobnych kształtem;
- zniekształcanie struktury pisanych słów, wyrazy bezsensowne (pseudowyrazy);
- mylenie liter odpowiedników głosek zbliżonych fonetycznie (zmiękczenia, dźwięczne/bezdźwięczne, i/j), mylenie samogłosek nosowych z em,en...
- dodawanie, opuszczanie, przestawianie pojedynczych liter;
- błędy w treści przy pisaniu ze słuchu.

Pomoc dziecku z trudnościami w uczeniu się

W klasie „0” podejmowane są działania profilaktyczne przez ocenianie poziomu gotowości szkolnej dziecka (i podejmowanie stosownych działań korygujących).

Nauczyciele w kl. I-III prowadzą obserwacje pedagogiczne mające na celu rozpoznanie u uczniów ryzyka specyficznych trudności w uczeniu się.

Po pierwszym roku nauki ujawniają się symptomy ryzyka dysleksji, przede wszystkim nasilone trudności w uczeniu się czytania. Powinien zostać opracowany program zajęć korekcyjno-kompensacyjnych, codzienne ćwiczenia, a także rozważenie potrzeby powtórzenia klasy I.

Po dwóch latach nauki i wspomagania rozwoju dziecka można postawić pierwszą, wstępną diagnozę specyficznych trudności w uczeniu się. Ocena ta powinna zmobilizować do

udzielenia dziecku systematycznej i skutecznej pomocy w zakresie korekcji opóźnień w rozwoju psychomotorycznym i doskonalenia czytania.

- W szkole udzielana jest uczniowi pomoc psychologiczno-pedagogiczna. Polega ona na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych. Potrzeby te mogą wynikać m.in. z niepowodzeń edukacyjnych, zaniedbań środowiskowych i dydaktycznych, niepełnosprawności, zagrożenia niedostosowaniem społecznym, szczególnych uzdolnień.
- Pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizuje dyrektor szkoły. Udzielają jej nauczyciele, wychowawcy, specjaliści.
- Pomoc ta jest udzielana z inicjatywy ucznia, jego rodziców, nauczyciela, poradni.
- Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej: zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, logopedyczne, korekcyjno-kompensacyjne, zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalne i społeczne, rozwijające uzdolnienia, porady i konsultacje dla rodziców i nauczycieli, a także warsztaty i szkolenia.

Zajęcia te są realizowane raz w tygodniu, dydaktyczno-wyrównawcze i dla uzdolnionych – 8 osób/45 min; korekcyjno-kompensacyjne (5 os.), logopedyczne (4 os), rozwijające kompetencje emocjonalne i społeczne (10 os) – 60 min.

- W przypadku stwierdzenia objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną nauczyciel, wychowawca lub specjalista informuje o tym niezwłocznie dyrektora. Dyrektor powołuje zespół do zajęcia się problemem (zakres i plan pomocy). Po ustaleniach podjętych przez zespół dyrektor na piśmie informuje rodziców o podjętych krokach.

Wspieranie rozwoju dziecka, pomoc w nauce.

Podstawą dobrego funkcjonowania dziecka w szkole jest zaspokojenie podstawowych potrzeb. Należy dbać o odpowiednią ilość snu, właściwe nawyki żywieniowe (spożywanie produktów, które stopniowo uwalniają glukozę), dbać o aktywność fizyczną, zaspokajając potrzebę bezpieczeństwa i podst. potrzeby psychiczne.

Mózg to narząd stworzony do uczenia się. W oparciu o dostarczone przykłady/ ćwiczenia sam wytwarza strukturę (potrzeba pracy na konkretnie, wielu ćwiczeń).

Warunki sprawnego czytania:

- czytanie na poziomie co najmniej sylaby/wyrazy;
- znajomość wszystkich liter - małych i wielkich;

- mylenie co najwyżej jednej małej litery;
- brak błędów zastępowania końcówek i wyrazów.

Nauka w domu

- Stały rozkład dnia, w tym godzin nauki.
- Dyskretne przypominanie o obowiązkach
- Zapewnianie warunków do koncentrowania się przy pracy (rzeczy niezbędne, brak bodźców rozpraszających uwagę, limity czasowe pracy.
- Ograniczanie TV i komputera.
- Rozbudzanie zainteresowań.

Skuteczne uczenie się

- Metoda małych kroków: dziel materiał na części, polecenia złożone na kilka prostych.
- Pomóż zaklasyfikować nowe wiadomości do odpowiednich kategorii.
- Dbaj o dokładność i poprawność wykonywania poleceń.
- Sprawdź czy dziecko rozumie o co chodzi.
- Staraj się zainteresować dziecko tym, czego się uczy.
- Pamiętaj o potrzebie wielu ćwiczeń i powtórzeń (utrwalanie i automatyzacja).
- Kształtuj nawyk odpowiedzialności za wykonaną pracę (nawyk jej sprawdzania).
- Pracuj twórczo, niekonwencjonalnie.
- Stosuj wzmocnienia.
- Wykorzystuj uczenie wielozmysłowe (wzrok, słuch, dotyk, ruch).

Wspomaganie rozwoju poznawczego dziecka

Najlepiej zapamiętujemy, kiedy to, co mamy zapamiętać:

- jest dla nas ważne,
- odnosi się do nas osobiście,
- ma sens wewnętrzny,
- da się powiązać z czymś, co już wiemy,
- jest potrzebne do natychmiastowego wykorzystania,
- nie jest zbyt obszerne,
- powtarzamy to wielokrotnie.

Ćwiczenia:

1. Pomagamy „widzieć”

- ogniskować uwagę na danym przedmiocie, tak, by dziecko umiało odróżnić i selekcjonować.

2. Pomagamy selekcjonować

- bodźce istotne od nieistotnych (świadomie wyszukiwać informacje, obracać nimi starannie i precyzyjnie).

3. Pomagamy planować

- wdrażać do określonego ciągu zdarzeń, włączać do planowania np. zakupów, zajęć na następny dzień, planować naukę.

4. Pomagamy wyrobić samodzielność

- warto poświęcić więcej czasu i energii na rozpoznawanie i określanie problemów, nie iść za pierwszą myślą i impulsem, wprowadzać w zasady – to pomaga kontrolować impulsy. Warto ćwiczyć branie pod uwagę konsekwencji czynów – należy wprowadzać w logikę konsekwencji.

5. Pomagamy nauczyć się staranności i dokładności

Na marginesie

Warto dbać o rozwój ruchowy, ćwiczyć równowagę, koordynację; w ruchu pracują też mięśnie gałek ocznych (ostrość, zbieżność widzenia dostosowywana do różnych punktów odniesienia).

Wzrok

Niedobór zabaw ruchowych to też brak treningu akomodacji i związana z nim mała elastyczność mięśni gałki ocznej. Co powoduje trudności w pisaniu i czytaniu (litery skaczą, są niewyraźne).

W młodszym wieku szkolnym często występuje jeszcze nadwzroczność uwarunkowana fizjologicznie – przy czytaniu, pisaniu oczy męczą się szybko.

Uwaga na astygmatyzm – powoduje objawy podobne do dysleksji.

Równowaga

Zmysł równowagi odpowiada za postawę ciała w polu grawitacji i ustalanie własnego położenia w przestrzeni. Informacje te dają poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni. Niedojrzałe funkcjonowanie systemu przedsionkowego występuje często u dzieci, które mają

specyficzne trudności w uczeniu się, trudności w skupieniu uwagi, problemy emocjonalne, trudności z mową. Czytanie i pisanie zależą od stabilnej równowagi, która określa kierunek prawa/lewa.

Opracowanie Marta Nowak